

een van de meest iconische filosofen aller tijden tot leven

THEATER

SOCRATES

Première op 8/10 om 20u in cc 't Schaliken, Herentals
Daarna o.a. in Hasselt, Dilbeek, Brussel en Antwerpen

'In deze tijd van snelle meningen kan Socrates ons tot stilte en reflectie dwingen.' In een nieuwe monoloog, geschreven en geregisseerd door Stefaan Van Brabandt (36), kruipt Bruno Vanden Broecke (41) in de huid van de Griekse filosoof Socrates. 'De lat ligt hoog, maar de drempel laag.'

LANDER DEWEER/JAAGPAD

an twijfel was geen sprake. "Met veel plezier", zei Bruno Vanden Broecke toen ik hem om een interview vroeg. "Elke kans om filosofie onder de aandacht te brengen, neem ik aan."

Het was donderdag en Vanden Broecke had net een eerste volledige doorloop van *Socrates* achter de rug. "Nu rust vinden en de tekst zo helder mogelijk uit mijn strot krijgen", zei hij. "Kom anders maandag naar Amsterdam, dan kunnen we rustig praten."

Vier dagen later, Amsterdam. Ik ontmoet Vanden Broecke in de Rode Zaal van het Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond. Hij zegt dat zijn hoofd een warboel is. Het is een dag voor de première, het decor is nog niet af en vanochtend heeft hij aan de tekst zitten sleutelen.

"Van nature ben ik al verstrooid", zegt hij. "Maar de dagen voor een première ben ik nog meer afwezig."

Door de hal stappen we naar de keuken, waar Vanden Broecke een

yoghurt met kiwi, banaan en braambessen maakt. Een dagelijks ritueel, zegt hij. Op tafel ligt een flyer. De kop van Vanden Broecke, met eronder de naam van Socrates. Op de achterkant staat de slagzin ("Het niet-onderzochte leven is het leven niet waard") en de korte inhoud: "In de theatermonoloog *Socrates* kijkt de meest legendarische filosoof uit de geschiedenis enkele uren voor zijn dood terug op zijn leven en denken."

De premièreweek is in Amsterdam. Vanaf donderdag is de voorstelling in België te zien. Eerst in Herentals en Hasselt, daarna ook in Leuven, Brussel, Gent en Antwerpen.

Stefaan Van Brabandt komt erbij zitten. Hij is bedenker, auteur en regisseur van *Socrates*. Dit is het allereerste maaksel van De Verwondering, zijn nieuwe culturele huis.

"De bedoeling is om filosofie met theater te vermengen, in een reeks monologen", zegt hij. →

"Socrates is de eerste. We zijn zelfs al gevraagd voor een herneming, een tweede voorstelling zal er daardoor niet meteen komen. Maar de plannen zijn er wel al: Damiaan De Schrijver zou Schopenhauer doen, Robbie Cleiren Kierkegaard, Peter Van den Eede Foucault en Wim Helsen Nietzsche."

Zware erfenis

Van Brabandt zegt dat hij een shotje gember nodig heeft. Een wondermiddel, noemt hij het, tegen een verstopte neus. Hoe kun je beter over filosofie spreken dan al wandelend? Dus gaat het via de Dam, de Warmoesstraat en de Martelaarsgracht richting Jay's Juices, de sapjesbar van "een excentrieke indiaan met een voorliefde voor de magie van gezondheid".

Onderweg praten acteur en regisseur met geestdrift over de voorstelling. Over filosofie, Europa, onderwijs. Het valt daarbij op dat ze allebei de handen op de rug leggen, spontaan, een gewoonte haast. Ze stappen met de tred van mannen die nergens op tijd moeten zijn.

Van Brabandt: "De vorige Vlaamse Socrates was Julien Schoenaerts die de volledige *Apologie* van Socrates, geschreven door Plato, heeft gespeeld. Een zware erfenis. En tegelijk ook weer niet. Wij zullen meer onze voeten vegen aan de heiligheid die vaak met filosofie geassocieerd wordt." Vanden Broecke: "Met de tekening op de flyer willen we duidelijk maken dat het lichtvoetig zal worden. Het publiek moet geen oude wijsgeer verwachten die het allemaal eens gaat zeggen."

Van Brabandt: "De lat ligt hoog, maar de drempel laag. Dat is het uitgangspunt van De Verwondering. Het was ook logisch dat we de reeks met Socrates begonnen. Ik wil een zekere chronologie hanteren en Socrates is de belichaming van het filosofische ideaal, van het vragen stellen, met zijn eigen leven als inzet. Hij was een lastige luis in de pels die uiteindelijk geëlimineerd moest worden."

Vanden Broecke: "Het wordt zeker geen heiligenverering. We laten de twee kanten zien."

Van Brabandt: "Voor mij is Bruno de ideale acteur om Socrates te vertolken. Hij speelt altijd hier en nu, alsof de tekst hem ter plekke te binnen schiet. Bovendien is hij weerbarstig, stopt hij altijd veel reliëf in zijn spel. Het is moeilijk om er volledig grip op te krijgen.

"Socrates had dat ook: het was een persoonlijkheid met veel kanten,

► Bruno Vanden Broecke en Stefaan Van Brabandt in Amsterdam: 'Je hoort zo vaak: "Met al jullie moeilijke gesprekken, je moet toch ook eens kunnen lachen in het leven." Alsof het ene het andere uitsluit.' © AURÉLIE GEURTS

waar we niet veel over weten omdat hij zelf nooit iets heeft geschreven. Was het een prekerige betweter of een beminnelijke nieuwlichter? We weten het nog altijd niet. En de socratische ironie natuurlijk, die is bij Bruno ook aanwezig."

Vanden Broecke: "Het moeilijkste zal zijn – omdat Socrates de man van de dialoog was – om het helemaal alleen te doen. Hoe dat evenwicht zich zal zetten, dat de mensen het gevoel hebben dat ze op al mijn vragen mogen antwoorden, maar niet de hele tijd want het is een monoloog: dat wordt moeilijk. Daar ben ik eigenlijk het zenuwachtigst voor."

Van Brabandt: "Ik heb de drie belangrijkste bronnen over Socrates als basis genomen: de *Phaedo*, de *Critias* en de *Apologie*. Zo krijg je een goed beeld van zijn methode, zijn verweer tegen de beschuldigingen dat hij

de jeugd bedierf en een sofist was, van zijn proces en veroordeling tot de giffbekers."

Vanden Broecke: "Ik ken de teksten over Socrates al meer dan twintig jaar, van toen ik Plato moest lezen in mijn opleiding tot classicus. Zoals het Latijn van Cicero het helderste Latijn is, is het Grieks van Plato het helderste Grieks. (lacht) Nu klink ik echt als een professor, met mijn handen op de rug."

De twijfel cultiveren

Ze lachen. Vanop de stoeprand kijkt een spreekw naar het schouwspel van de straat.

Vanden Broecke: "Of ik sympathie heb voor Socrates? Ja, veel. Hij was een man die leefde voor zijn idealen en daar redelijk compromisloos mee omging. Hij bracht mensen tot inzicht, in dienst van de goede zaak. Heel relevant in deze tijd van uitroepstekens en gebrek aan verdieping. Dat is wat me tegenwoordig het meeste ergert: dat jonge mensen al heel vroeg heel mondig worden gemaakt, maar op een foute manier.

"Ze moeten over alles direct een mening klaar hebben, maar tijd om ergens langer over na te denken is er

niet. Toen wij jong waren, mocht je nog zoeken, twijfelen. Nu krijg je steeds minder tijd. Je reactiesnelheid om in de wereld te staan, is korter geworden. Nog los van alle overprikkeling en wat weet ik allemaal. Ik heb zelf drie kleine gasten, ik wil hen dat meegeven: het tijdverlies, het niets moeten doen, je vervelen, dromen. Dat moet je allemaal blijven kunnen."

Van Brabandt: "Het fijne aan filosofen is dat ze niet meteen antwoorden geven, maar problematiseren. Deze voorstelling ligt in het verlengde van mijn tv-reeks *Het voordeel van de twijfel*, waarover ik ook een boek heb gemaakt. Het is, zou je kunnen zeggen, een *position switch* van tv naar het podium. Maar het doel is hetzelfde: de twijfel cultiveren. Stilstand bij de dingen, afstand en rust nemen. In deze tijd van snelle meningen kan Socrates ons tot stilte en reflectie dwingen."

Vanden Broecke: "Dat is het fantastische aan dit project. Het gaat om oude teksten, maar de actuele relevantie is groot."

Van Brabandt: "In tijden van rusteloosheid, lawaai, oprukkende gedachteeloosheid, relativisme, nihilisme zelfs, staat daar plots een fguur

'Het wordt zeker geen heiligenverering. We laten de twee kanten zien'

BRUNO VANDEN BROECKE

als Socrates op scène, die vanuit een bepaald ideaal naar de wereld kijkt. Hij voegt een normatieve dimensie toe. Wat is het goede leven? Wat is goed samenleven? Wat dient de menselijke waardigheid? Wat zijn de prioriteiten? Wat is de hiërarchie van onze waarden? Meer produceren of consumeren, of juist beter leven?

"De economische crisis, de politieke crisis, de vluchtelingen crisis: altijd gaat het om welke waarden we als samenleving willen hanteren. Het is meer dan ooit relevant dat we luisteren naar wat de grote denkers, in dit geval nota bene een Griek, te vertellen hebben."

Slachtoffers van eigen succes

Van Brabandts telefoon gaat over. Goed nieuws: straks zijn ze misschien te gast in *De wereld draait door*. Een bus kegelt Vanden Broecke net niet ondersteboven. "Daarom dat die filosofen altijd overal tegenaan liepen. Je gedachten verwoorden terwijl je aan het stappen bent, het is blijkbaar nog niet zo evident."

We komen aan bij Jay's Juices. Van Brabandt bestelt een gembershotje en ziet aan de ijskast een flyer van zijn voorstelling hangen.

"Op mijn lijf geschreven", zegt de uitbater. "Ik weet inderdaad helemaal niets." Hij lacht eens. Naast zijn kassa ligt een joint.

Uitgelachen

We keren terug naar De Brakke Grond. Van Brabandt: "Schopenhauer zegt dat je altijd drie stadia hebt: eerst wordt een idee geridiculiseerd, na lange tijd wordt het aanvaard en uiteindelijk wordt het als vanzelfsprekend beschouwd. Ik ben bijvoorbeeld nogal veel met vegetarisme bezig. Ik ben daar heel mijn leven mee uitgelachen geweest. Zeker in het milieu waar ik vandaan kom, werd dat als wereldvreemd gezien. Stilaan wordt het meer aanvaard."

"Hetzelfde principe kun je toepassen op vrouwenrechten, homoseksualiteit, slavernij, noem maar op. Om maar te zeggen: ideeën kantelen. En we leven zoals we denken. Met andere woorden: als we anders gaan denken, gaan we ook anders leven. Het is niet omdat iets verworpen is, dat het voor altijd verworpen is. Ik kan me bijvoorbeeld best inbeelden dat we over honderd jaar niet meer in een democratie zullen leven. Daarin zit voor mij juist de waarde van cultuur: dat we doorgeven wat we belangrijk vinden."

Vanden Broecke: "Wees gerust: de voorstelling is een stuk lichter van toon dan wat wij nu allemaal aan het vertellen zijn. Maar het zit er wel allemaal in. Ook op een lichte toon kun je perfect zinnige dingen zeggen. Ik vind het erg dat die twee altijd als tegengestelden worden gezien. Dat je zo vaak hoort: 'Met al jullie moeilijke gesprekken, je moet toch ook eens kunnen lachen in het leven.' Alsof het ene het andere uitsluit."

Van Brabandt: "Intellectuelen zijn het slachtoffer van hun eigen succes. Iemand als Sartre werd in de jaren 60 bijna als een seksymbool beschouwd, maar daarna kwam de grote opwaartse sociale mobiliteit, de democratisering, en tegenwoordig word je bijna gedemoniseerd als intellectueel. Je wordt belachelijk gemaakt. Het is een verwijt. Denken heeft zogezegd geen economisch nut."

Vanden Broecke: "Het straffe is dat filosofen nooit hebben gezegd dat economie niet belangrijk is, integendeel. Je moet een combinatie hebben van de twee. Dat is een beweging die zichzelf versterkt."

Van Brabandt: "Denkers zijn vaak wat verstrooid, sociaal onaangepast, onhandig, maar door hun ideeën

hebben ze wel altijd de wereld vooruitgeholpen. Bon, het hangt er natuurlijk van af wat je onder vooruitgang verstaat."

Vanden Broecke: "Filosofen duwen de economie niet weg. Het is de economie die de filosofen wegduwt. Filosofen worden gepolariseerd vanuit kwantificeerbare hoek. Dat is jammer. En je kunt er niets aan doen, want de macht ligt niet bij de filosofen."

Van Brabandt: "Ik vind het onvoorstelbaar dat filosofie nog steeds geen verplicht vak is in ons onderwijs, al is het maar een uurtje. Je holt je democratie vanbinnen uit als je de jongeren niet kritisch leert

'Ik kan me inbeelden dat we over honderd jaar niet meer in een democratie zullen leven'

STEFAN VAN BRABANDT

nadenken en tegelijk empathisch zijn. Maar nee hoor, in plaats daarvan moeten ze vaardigheden krijgen, skills. Je mag onderwijs volgens mij niet bekijken vanuit een louter bedrijfseconomische logica."

Vanden Broecke: "En geloof het of niet: dat zit allemaal in onze voorstelling."

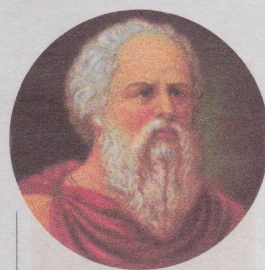
Sokken of sloefen?

We zijn terug in De Brakke Grond. Van Brabandt zegt dat hij *Socrates* graag in het parlement zou spelen. "Als ze ons vragen, gaan we direct." Op de vloer van de Rode Zaal ligt een vierkant van kalk. Het is het speelveld waarin Vanden Broecke straks zal bewegen, een sokkel die is verbrokken. "Zal ik mijn kostuum eens aantrekken?", vraagt hij en nog voor ik antwoord kan geven, heeft hij sokken, broek en trui aangetrokken: sjofel en grijs van kop tot teen.

Michiel Van Cauwelaert en Dimitri Joly, verantwoordelijk voor licht, decor en techniek, maken de scène speelklaar.

Van Brabandt haalt om de hoek een broodje.

Vanden Broecke oefent stiltesjes zijn tekst. "En dan heb ik nog één vraag", zegt hij tegen een lege zaal. "Speel ik op mijn sokken of op mijn sloefen?"

Wie was Socrates?

▶ leeft van 469 tot 399 voor Christus, in Athene

▶ leeft ascetisch, geeft niet veel om voedsel, drank of seks

▶ beweert dat hij niets weet, maar is zich goed bewust van zijn onwetendheid

▶ spreekt op straat lukraak mensen aan, van alle slag (boeren, soldaten, intellectuelen ...), en gaat via simpele maar gerichte vragen over tot dialoog. Daarin wil hij de vaststaande ideeën van zijn gesprekspartner omkeren: kan het tegenovergestelde ook niet waar zijn? Zijn bedoeling is om op die manier tot de essentie te komen. Wat is goed? En wat is het goede leven?

▶ wordt in 399 voor Christus veroordeeld tot het drinken van de gifbeker. De aanklacht: hij zou de jeugd bederven en de goden misprijzen

▶ omdat hij zelf niets heeft geschreven, zijn we voor ons beeld over hem afhankelijk van een paar van zijn tijdgenoten (Aristophanes onder meer) en navolgers (van wie Plato de bekendste is) (LDW)